

Σάββας Μπακιρτζόγλου, Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

Το ψυχαναλυτικό λεξιλόγιο του ιδρυματισμού.

Είναι πρωτίστως κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου όπου μελετήθηκε η πρωιμότητα της ζωής του βρέφους, και περιγράφηκαν από την μια οι βρεφικές καταθλίψεις (Spitz, Freud A., Burlingham, Bowlby), και από την άλλη ο παιδικός αυτισμός (Kanner). Ωστόσο, οι ψυχοπαθολογίες αυτές δεν εξαφανίστηκαν με τη λήξη του πολέμου, αλλά συνεχίζουμε να τις παρατηρούμε σε κάθε περίοδο μεγάλης κοινωνικής αταξίας (πόλεμοι, μετακινήσεις πληθυσμών κ.λ.π).

1.Η έννοια της συναισθηματικής ανεπάρκειας/έλλειψης.

Πρόκειται για την στέρηση ή την περιορισμένη ικανοποίηση μιας επιθυμίας ή πρωταρχικής ανάγκης. Ο Freud (1927), θεωρούσε την *έλλειψη* ως το αποτέλεσμα της στέρησης μιας ενόρμησης η οποία δεν ικανοποιήθηκε εξαιτίας μιας απαγόρευσης (κοντά στην έννοια της έλλειψης και αυτή του *ευνουχισμού*). Αρχικά ενδιαφέρθηκε για την σεξουαλική έλλειψη, αργότερα όμως η ψυχανάλυση έστρεψε το ενδιαφέρον της στην μητρική έλλειψη. Γίνεται λόγος για συναισθηματικά ελλείμματα του περιβάλλοντος (έλλειψη της μαμάς, απουσία της οριστικής ή προσωρινή, δυσκολία της να επιδαψιλεύσει το παιδί με τις πρωτογενείς και αναγκαίες φροντίδες), τα οποία καταλήγουν να προξενούν μη ανατάξιμες συνέπειες στην εξέλιξη του παιδιού. Τα μικρά παιδιά που τα παράτησε το περιβάλλον τους, νοιώθουν ασύλληπτες **αγωνίες** και κινδυνεύουν στη συνέχεια να αναπτύξουν **σχιζοειδικά** συμπτώματα. Η Ainsworth διακρίνει τις **τραυματικές** συναισθηματικές ελλείψεις σε ποσοτικές και ποιοτικές .

-Οι **ποσοτικές** συναισθηματικές ελλείψεις έχουν να κάνουν με την φυσική απουσία του πρωτογενούς μητρικού αντικειμένου είτε εξ αρχής (εργασίες του R. Spitz, 1945, σχετικά με τον ιδρυματισμό), είτε αφού το βρέφος είχε προηγουμένως δομήσει έναν δεσμό μαζί του με συνέπεια την *ανακλιτική κατάθλιψη* (κατά Spitz, 1946). Ο Spitz αναφέρθηκε σε νήπια ηλικίας μερικών εβδομάδων (3 –4 μηνών) σε ειδικές συνθήκες. Επρόκειτο για νήπια που είχαν καλές εμπειρίες (εμπειρίες ικανοποίησης) με τη μητέρα τους (ή το υποκατάστατο πρόσωπο). Όμως, μετά από μια περίοδο ικανοποίησης με το μητρικό αντικείμενο υπήρξε *αποχωρισμός* (απώλεια του μητρικού αντικειμένου). Είναι κάτω από αυτές τις συνθήκες που μπορεί να εγκαθίσταται η *ανακλιτική κατάθλιψη*. Αφορά στην απώλεια του λιβιδινικού αντικειμένου (μητρικό αντικείμενο) μετά από ένα βίωμα ικανοποίησης με αυτό το

αντικείμενο¹. Στην ηλικία κατά την οποία εγκαθίσταται η *ανακλιτική κατάθλιψη* (3 – 4 πρώτοι μήνες της ζωής), το αντικείμενο δεν είναι ακόμα σταθερό. Το μωρό είτε δεν το έχει ακόμα αναγνωρίσει/ νοηματοδοτήσει στο ψυχικό όργανο, είτε αυτό τελεί υπό αναγνώριση, η οποία όμως βρίσκεται ακόμα στις αρχικές φάσεις. Τω όντι, στο μοντέλο της *ανακλιτικής κατάθλιψης* το αντικείμενο δεν έχει ακόμα συγκροτηθεί/αναπαρασταθεί στο ψυχικό όργανο του παιδιού. Σε αυτήν την περίοδο εγγράφεται η σημασία της *οργανωτικής λειτουργίας της μητέρας* για να γεφυρώσει την -μέχρι εκείνη τη στιγμή-έλλειψη της εσωτερικής διευθέτησης του παιδιού. Είναι προφανές ότι αν το παιδί ήταν πιο ηλικιωμένο, γύρω στο ένα έτος, όταν βίωνε την ξαφνική απώλεια του αντικειμένου, μετά δηλαδή τη συγκρότηση του ψυχικού αντικειμένου (εγκατάσταση της συνέχειας/ σταθερότητας του αντικειμένου), δεν θα βυθιζόταν στην ανακλιτική κατάθλιψη στο μέτρο κατά το οποίο η απώλεια θα αναπληρωνόταν με τη συγκρότηση ενός ψυχικού αντικειμένου (διαδικασία υποκατάστασης/ανάπλασης του αντικειμένου).

Η ανακλιτική κατάθλιψη περιλαμβάνει **τρεις φάσεις**: α) της φρίκης (συντριβής), β) της απελπισίας, και γ) του αποχωρισμού. Στη διάρκεια αυτών των περιόδων το παιδί αρχικά κινείται πρωτίστως προς άγραν του χαμένου ανακλιτικού αντικειμένου, ενώ στη συνέχεια, συντετριμμένο, εισέρχεται σε μια κατάσταση *διάψευσης* της πραγματικότητας λιγότερο ή περισσότερο εκσεσημασμένης, ανάλογα με το επίπεδο δόμησης των εσωτερικευμένων αντικειμένων του (κατάκτηση της σταθερότητας /συνέχειας του αντικειμένου) και του χρόνου που διήρκεσε ο αποχωρισμός. Στη βάση αυτής της αμυντικής διαδικασίας, επισυμβαίνει μια στροφή των εχθρικών ενορμήσεων του παιδιού εναντίον εαυτού, ελλείπει τόσο εξωτερικού αντικειμένου επί του οποίου θα μπορούσαν να προσδεθούν όσο και εσωτερικής αναπαράστασης ενός αντικειμένου επαρκώς σταθερού και διαφοροποιημένου. Επιπροσθέτως η απώλεια του μητρικού στήθους, συμπαρασύρει αυτήν του στοματικού οργάνου το οποίο αρχικά του επέτρεπε να χρησιμοποιεί τον μαστό, άλλως ειπείν το παιδί σταματάει να τρώει. Κατά τον Winnicott κάτω από αυτές τις στερητικές συνθήκες, μπορεί να παρατηρείται επίσης απώλεια της δημιουργικής ικανότητας του υποκειμένου και αναστολή ή διάλυση της ενορμητικότητάς του.

-Οι **ποιοτικές** συναισθηματικές ελλείψεις αφορούν στις καταστάσεις όπου ένα βρέφος βρίσκεται αντιμέτωπο με ένα αντικείμενο (περιβάλλον) το οποίο δεν του επιτρέπει να ζει την ενορμητικότητά του με έναν ανεκτό τρόπο, επειδή δεν μπορεί να την **εμπεριέξει** (μη διευκολυντικό περιβάλλον). Πρόκειται εδώ για ένα ελλειμματικό περιβάλλον το οποίο δεν καταφέρνει παράλληλα και ταυτόχρονα να εξασφαλίσει την ικανοποίηση των αναγκών του βρέφους και να προάξει την αυτονομία του. Αυτό το περιβάλλον δεν κατανοεί τα σήματα του βρέφους, ούτε την σκέψη του. Ο Kreisler μελέτησε τόσο τις **καταθλίψεις** των παιδιών κάτω απ'αυτές τις συνθήκες (κατάθλιψη *λευκή* και *άδεια*), όσο και την ψυχοσωματική τους υπανάπτυξη. Άλλοι συγγραφείς, μελέτησαν σε ανάλογες περιπτώσεις τη σοβαρή **παθολογία** του **ναρκισσισμού**

¹ Τα παιδιά τα οποία ευθύς εξαρχής στη ζωή τους έχουν βιώματα εξαιρετικά αρνητικά με το λιβιδινικό αντικείμενο δεν μπαίνουν σε ανακλιτική κατάθλιψη.

(εσωτερικό άδειο/κενό, έλλειψη εμπιστοσύνης), με συμπτώματα τη δυσανεξία στη ματαίωση, που οδηγεί στην αμεσότητα του περάσματος στην πράξη, ειδικότερα κατά την εφηβεία (αντικοινωνικότητας). Ο Winnicott υποστήριζε ότι η αντικοινωνική πράξη του εφήβου εκδηλώνεται από τη στιγμή που το παιδί ξεκινά να εγκαθιστά μια σχέση με το αντικείμενο και να επενδύει σε ένα πρόσωπο. Άλλως ειπείν, η αντικοινωνική πράξη στην εφηβεία συνιστά ένδειξη, κατά έναν οξύμωρον τρόπο, αντικειμενοτρόπων επενδύσεων.

Έχουν επίσης περιγραφεί μικτές συναισθηματικές ελλείψεις κατά τις οποίες προεξάρχει η ασυνέχεια των μητρικών φροντίδων μαζί με την ανεπαρκή υποστήριξη/κράτημα του βρέφους. Το αποτέλεσμα είναι οι συνεχείς μεταπτώσεις και οι ναρκισσιστικές ανεπάρκειες κατά την φάση του *αποχωρισμού –εξατομίκευσης* (στάδιο ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης κατά Mahler).

Ο Winnicott (1984), μελέτησε εκ του σύνεγγυς τις συνέπειες των συναισθηματικών ελλείψεων στα βρέφη που είχαν τοποθετηθεί στα ιδρύματα, τα νοσοκομεία, και στη συνέχεια, τις ανάδοχες οικογένειες, άλλως ειπείν σε οικογενειακό περιβάλλον. Προεξήρχαν σε αυτά τα παιδιά η κατάθλιψη, και γενικότερα οι παθολογίες της οριακότητας, της αντικοινωνικότητας και της ψύχωσης. Η Dolto περιέγραψε σε ανάλογες περιπτώσεις, αποσυνδέσεις των παιδιών ξαφνικές και διαρκείς, ως συνέπεια πρώιμων συνθηκών ιδρυματισμού, ή/και εξαιτίας συνεχών αλλεπάλληλων αλλαγών των παρόχων βρεφικών φροντίδων (συνεχές πέρασμα του παιδιού σε άλλα χέρια). Εδώ οι ζωτικές του ανάγκες ικανοποιούνταν, όμως αυτό λάμβανε χώρα εντός ενός περιβάλλοντος όπου δεν υπάρχουν ανταλλαγές λεκτικές, μιμητικές ή κινητικές. Κάτω απ'αυτές τις συνθήκες, η ενορμητικότητα του παιδιού γίνεται αυτιστική, φτάνει σε αδιέξοδο και βρίσκει, εν τέλει έναν τερατολογικό συμβολισμό στο παραλήρημα.

2. Η έννοια της εγκατάλειψης.

Επισυνάπτεται στην έννοια της έλλειψης και της στέρησης, με επακόλουθο σωματικές και ψυχικές συνέπειες. Η έννοια αυτή δεν αφορά μόνο τα παιδιά, αλλά και ενήλικες σε τραυματικές συνθήκες ερήμωσης, χωρισμού και πένθους, πραγματικές ή φανταστικές. Η εγκατάλειψη παραπέμπει τόσο στην έννοια της απώλειας του αντικειμένου, άλλως ειπείν στην εργασία του πένθους, όσο και σε αυτήν της αποκήρυξης του αντικειμένου αγάπης εκ μέρους του υποκειμένου. Επίσης σχετίζεται με την *μεταψυχολογία* του άγχους.

Ο Freud (στον Roussillon 2002), σημειώνει ότι η μεταψυχολογία, αφορά στην κατανόηση/ περιγραφή ενός ψυχικού φαινομένου από πλευράς δυναμικής, τοπικής και οικονομικής. Η δυναμική οπτική άπτεται της θεωρίας των ενορμητικών συγκρούσεων και διερευνά το πώς γίνονται αυτές, ενώ η οικονομική ερείδεται επί της αρχής ότι όλες οι ψυχικές διαδικασίες δαπανούν ενέργεια (λιβιδώς) και αφορά στην κατανόηση της κατανομής και διευθέτησής της: πώς και πού επενδύεται η ενέργεια, πού πάει, πού κατανέμεται, πώς κατανέμεται, αν επενδύει στο αντικείμενο (αντικειμενοτρόπος λιβιδώς) ή πάει το Εγώ (ναρκισσιστική λιβιδώς). Τέλος η τοπική περιγράφει το ψυχικό όργανο ως

χώρο/χωροταξία, όπου μπορούν να οριοθετηθούν διαφορετικοί τόποι: το ασυνείδητο, το προσυνείδητό, το συνείδητό.

Η έννοια της εγκατάλειψης εξετάζεται τόσο υπό την παθητική της μορφή (εγκαταλείπομαι) όσο και υπό την ενεργητική (εγκαταλείπω). Στην πρώτη περίπτωση το υποκείμενο βρίσκεται σε μια υφιστάμενη κατάσταση οδύνης, επιβεβλημένης εξαιτίας μιας απώλειας/εγκατάλειψης. Η δεύτερη αφορά στην ψυχική διεργασία που το οδηγεί στην απάρνηση του αντικειμένου της λιβιδινικής επένδυσης, στον αποχωρισμό του απ' αυτό και τελικά στην εγκατάλειψή του. Ο Guex G. (1950), στο έργο του «Η νέυρωση της εγκατάλειψης», εισήγαγε την έννοια της *προσωπικότητας της εγκατάλειψης*. Εδώ υπερθεματίστηκε η σημασία των διαταραχών και συγκρούσεων των προοιδιπόδειων φάσεων, με συνέπεια την εγκατάσταση κάποιων μορφών παθολογίας του χαρακτήρα και καταθλίψεων συνυφασμένων, πρωτίστως, με τις συναισθηματικές στέρσεις της παιδικής ηλικίας, πρωτίστως τις μητρικές. Σε αυτήν την περίπτωση ο ασθενής δε χορταίνει τους άλλους και, συναισθηματικά, είναι υπερβολικά εξαρτώμενος από το περιβάλλον του έτσι ώστε ο κάθε χωρισμός να γίνεται γι αυτόν ένα δράμα. Οι Kernberg και Kohut συνέδεσαν αυτά τα χαρακτηριστικά με την ναρκισσιστική παθολογία της προσωπικότητας, και τις οριακές οργανώσεις. Οι αναλύόμενοι αυτοί δυσκολεύουν την έκβαση της ψυχαναλυτικής εργασίας καθώς, αναπαράγοντας στη μεταβίβαση την συναισθηματική τους εξάρτηση, την καθιστούν ατέρμονη. Οι Freud A. και Burlingham D. μελέτησαν μικρά παιδιά που αποχωρίστηκαν από την οικογένειά τους κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ οι έρευνες του Spitz R. αφορούσαν στις σοβαρές συνέπειες του ιδρυματισμού, με προεξάρχουσα την ανακλητική κατάθλιψη του βρέφους. Ο Aichorn A., κατά την δεκαετία του 1920, παρουσίασε το εγχειρίδιο «*Νεολαία σε συνθήκες εγκατάλειψης*», προλογισμένο από τον Freud, όπου ερεύνησε παιδιά χτυπημένα από τον αποκλεισμό. Στην ψυχαναλυτική σκέψη, χωρίς να παραγνωρίζεται η εξωτερική πραγματική και αντικειμενική πραγματικότητα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή, στις εκδηλώσεις της ασυνείδητης ψυχικής πραγματικότητας, στις κινήσεις των αναπαραστάσεων και των φαντασιών που την συγκροτούν. Αναμφισβήτητα, η αγωνία της εγκατάλειψης ή του αποχωρισμού αποτελεί μια αναπόφευκτη συνθήκη της ύπαρξης, που εμφανίζεται πολύ νωρίς στη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, και της οποίας το πεπρωμένο διαφέρει, ανάλογα με το άτομο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες επισυμβαίνει.

Ο Freud το 1925 στο έργο του «*Αναστολή Σύμπτωμα και Άγχος*», έδειξε ότι το άγχος επέχει για το Εγώ του οργανισμού αξία ενός *άγχους σήματος* αναφορικά με έναν κίνδυνο ο οποίος μπορεί να είναι πραγματικός ή φαντασιακός, και του οποίου το πρότυπο είναι το *άγχος ενουχισμού* που αναπτύσσεται στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Σε αυτήν τη φάση το Εγώ ζει υπό το κράτος της απειλής της απώλειας του αντικειμένου αγάπης ή της αγάπης του αντικειμένου για το Εγώ. Αυτό το άγχος είναι πρωταρχικό και, κατά τον Freud, επεξηγηματικό της κατάστασης της *πρωτογενούς συντριβής* κατά την περίοδο της αρχαϊκής υπανάπτυξης του βρέφους στο λυκαυγές της ζωής του, κατά την οποίαν εκείνο είναι απόλυτα εξαρτημένο από το περιβάλλον, αναφορικά με τις ανάγκες του ζωτικές και συναισθηματικές. Έκτοτε, και για όλη του τη ζωή, ο

άνθρωπος θα εμφορείται από την ανάγκη του να αγαπιέται. Πρόκειται για ανάγκη περισσότερο ναρκισσιστική παρά αντικειμενικό, ως εκφράζουσα μια *νοσταλγική επιθυμία* η οποία τοποθετείται πέραν κάθε ολοκληρωμένης σχέσης με το διαφοροποιημένο-μη Εγώ αντικείμενο. Πρόκειται για την επιθυμία του υποκειμένου να ξαναβρεθεί εντός μιας συμβιωτικής συνθήκης με τη μητέρα, μια κατάσταση εσωτερικής ευχαρίστησης και ολοκληρωτικής ικανοποίησης, προστατευμένο από τον εξωτερικό κόσμο, ελεύθερο συγκρούσεων, αμφιθυμιών και διχοτομήσεων. Κατά την Klein, το «*εσωτερικό αίσθημα μοναξιάς*» που εκφράζουν κάποιοι ασθενείς, προκύπτει ακριβώς εξαιτίας του αναπόφευκτου ανικανοποίητου αισθήματος αυτής της νοσταλγικής αξίωσης του Εγώ να ξαναβρεί τον χαμένο παράδεισο της *ναρκισσιστικής πληρότητας*, μιας συγκυτιακής επανένωσης με την μητέρα. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, το να νοιώθει μόνο, αποτελεί ταυτόχρονα μια πηγή ευχαρίστησης για το παιδί, καθώς υπογραμμίζει, π.χ. στο παράδειγμα του παιχνιδιού, ένα κάποιον βαθμό αυτονομίας αναφορικά με την μητρική παρουσία. Ο Winnicott, επέμεινε σε αυτήν την ικανότητα του παιδιού να είναι μόνο με την ταυτόχρονη παρουσία της μητέρας, θεωρώντας την ένα αποφασιστικό στάδιο στην εξέλιξη του παιδιού.

Η απώλεια του αντικειμένου, πέραν της συντριβής την οποίαν προξενεί, αποτελεί το σημείο εκκίνησης μιας ενδοψυχικής διεργασίας, της εργασίας του πένθους-στην οποίαν αναφέρθηκε ο Freud στο κορυφαίο κείμενό του «Πένθος και μελαγχολία» (1915-17)- και η οποία, στην ιδεατή περίπτωση καταλήγει στην παραίτηση των λιβιδινικών επενδύσεων επί του απωλεσθέντος αντικειμένου. Ωστόσο, η επιτυχία αυτής της εργασίας είναι μακρά, επίπονη και οδυνηρή το δε εύρος και η επιτυχία της διαφέρει από άτομο σε άτομο και εξαρτάται πρωτίστως από την ωριμότητα του ψυχικού οργάνου και την στιβαρότητα της ναρκισσιστικής του οργάνωσης.

Όταν η μαμά του βρέφους απουσιάζει (επικίνδυνη πραγματικότητα), καλώς εχόντων των πραγμάτων, αυτό είναι σε θέση να την βρίσκει μέσα του, να την φαντάζεται να το φροντίζει, δύναται να αναπαριστά την απουσία της, είναι ικανό να ευχαριστείται, έχει δυνατότητες ψευδαισθητικής διαφυγής από αυτήν, δεν καθηλώνεται στην τραυματική πραγματικότητα της απουσίας της. Πρόκειται για την αυτοερωτική κίνηση μιας στροφής της λιβιδούς επί εαυτού (θετική μορφή του ναρκισσισμού), μέσω της οποίας το αναπτυσσόμενο υποκείμενο ενδοβάλλει/ εσωτερικεύει το αντικείμενο. Τότε η φυσική απουσία της μητέρας γίνεται παρουσία μέσα του (έννοια του ψυχικού αντικειμένου). Τω όντι, διακρίνουμε ανάμεσα στην απουσία και την απώλεια. Κατά τη λειτουργία της ψυχικής εργασίας, του μάχιμου Εγώ, η απώλεια, δηλαδή το κενό, το «*δεν έχω τίποτα*», γίνεται απουσία (*αυτό θα μου ξανάρθει*), η απουσία του εξωτερικού αντικείμενου γίνεται εν δυνάμει παρουσία εντός του υποκειμένου. Ο Δημόπουλος (2013), σημειώνει ότι είναι μέσα από την διαδρομή προς την ψευδαισθητική ικανοποίηση που δομείται ο πυρήνας του Εγώ.

Η παρουσία του στήθους αποτελεί το αντιληπτικό ερέθισμα ενώ η απουσία του μια απειλητική πραγματικότητα (κατάσταση συναγερμού), υπό το κράτος της οποίας το απόν /πραγματικό ερέθισμα μετατρέπεται σε ψυχικό, διαμέσου της επιλεκτικής λιβιδινικής επένδυσης ενός ευχάριστου προϋπάρχοντος μνημονικού ίχνους, αυτού της βρεφοκρατούσας μητέρας, με αποτέλεσμα την αποτροπή ενός τραυματικού βιώματος. Σε αυτήν την περίπτωση η ένταση που κατακλύζει το Εγώ, άλλως ειπείν το ποσοτικό, μετατρέπεται σε ποιοτικό (αναπαραστάσιμο), η ποσότητα μεταλλάσσεται σε ποιότητα. Είναι ακριβώς αυτός ο μετασχηματισμός ο οποίος θα ανατρέψει την τραυματική ισοδυναμία μεταξύ απουσίας και απώλειας (Σκούληκα, 2014). Η απουσία, για να μη γίνει απώλεια,

προϋποθέτει την απαγκίστρωση από το βάρος της στερητικής εξωτερικής πραγματικότητας, το πέρασμα από το πράγμα στο συμβολισμό, στη γλώσσα, με τη διαμεσολάβηση των λέξεων οι οποίες απευθύνονται στο αντικείμενο: είναι αυτές οι οποίες υποκαθιστούν το μητρικό αντικείμενο (*ο λόγος σου με χόρτασε και το φαί σου φάτο*). Οι στοματικές ικανοποιήσεις του βρέφους αντικαθίστανται από το γλωσσικό γέμισμα, το κενό πληρώνεται, δομείται με τα λόγια, οπότε επιτυγχάνεται η μετάβαση από το στόμα γεμάτο από το στήθος στο στόμα πληρωμένο με λέξεις (Abraham-Torok, 1990). Η δόμηση του κενού του στόματος με λέξεις, αποτελεί ένα πρώιμο παράδειγμα ενδοβολής. Πρόκειται για την αναπαράσταση της λέξης, δηλαδή τη ρηματοποίηση η οποία μας δείχνει ότι έχουμε απομακρυνθεί από το πράγμα, αφορά στην απόσταση, στο πένθος, στην απουσία. Βρισκόμαστε εδώ στην τάξη του δευτερογενούς συμβολισμού (συμβολικός ευνουχισμός). Αν τα πράγματα δεν οδηγηθούν έτσι ώστε το υποκείμενο να φτάσει στη λέξη, τότε το κενό καλύπτεται είτε με πραγματική τροφή, είτε με ενσωματώσεις (Δημόπουλος, 2013). Συνεπώς, είναι μεταξύ της παρουσίας-απουσίας του αντικειμένου και της διαδρομής προς την ψευδαισθητική του ικανοποίηση (επανεύρεση του στήθους φαντασιακά), που γεννιέται η αναπαράσταση. Το υποκείμενο, μέσω αναπαραστάσεως, στρέφει στο αντίθετο μια απογοήτευση έτσι ώστε να τα βγάλει πέρα με το κακώς έχειν (Ποταμιάνου 1999). Στην απουσία του αντιληπτικού ερεθίσματος θα έρθει *αναπλήρωση* μέσω της αναπαράστασης: είναι η απουσία του αντικειμένου η οποία αποτελεί την προϋπόθεση της αναπαράστασης, και γενικότερα της ανάπτυξης της σκέψης. Η επανεπένδυση ευχάριστων ιχνών οδηγεί στην ανάμνηση (εύκολα αναπολούμε και ανακαλούμε ευχάριστα γεγονότα), ενώ η αναζωπύρωση μνημονικών ιχνών συνδεομένων με ικανοποιήσεις αποκαλύπτουν τον αναπαραστατικό ή συναισθηματικό κόσμο του υποκειμένου.

Ένα πένθος, μια απώλεια, μπορεί να αφήσουν ανεξίτηλα ίχνη στο Εγώ, έτσι ώστε η κλινική του πένθους είναι πολύμορφη. Ένα σύνηθες σημείο είναι η εγκατάσταση ενός μόνιμου αισθήματος εγκατάλειψης. Κάθε πένθος, κάθε απώλεια/αποχωρισμός, πλήττει το Εγώ στα έγκατα του ναρκισσιστικού του υποβάθρου: ο αποχωρισμός από το αντικείμενο σημαίνει τον ακρωτηριασμό ενός μέρους του Εγώ (Rosolato 1975). Ο Arfouilloux (2002), σημειώνει ότι θα οφείλαμε να διαφοροποιήσουμε την *εργασία του πένθους* με όλη την τραγική διάσταση που του προσδίδει ο θάνατος του αντικειμένου, από την *εργασία του χωρισμού*, η οποία παραπέμπει στην παρουσία, πραγματική ή φαντασιακή, ενός *τρίτου*, και δεν κινητοποιεί τις ίδιες συναισθηματικές αντιδράσεις με το πένθος. Ο χωρισμός, με όλες τις ενδοψυχικές συγκρούσεις που επιφέρει, είναι μια φυσιολογική διαδικασία η οποία οδηγεί στην εξατομίκευση και την αυτονόμηση του παιδιού. Είναι ο *πατέρας* σε αυτήν την περίπτωση, ή ο θεσμός, που επέχουν τη θέση του τρίτου που χωρίζει.

Η προβληματική του χωρισμού και της εγκατάλειψης δεν εξαντλείται στο πεπρωμένο της πρωταρχικής σχέσης του υποκειμένου με τη μητέρα. Τω όντι, ο Freud επέμενε στην σπουδαιότητα της ανάγκης προστασίας του παιδιού από την πλευρά του *πατέρα*, και στην ένταση του νοσταλγικού αισθήματος που ζεί το παιδί κατά την απουσία του. Η κλινική των καταθλίψεων του ενήλικα αλλά και των παιδιών, καταδεικνύουν την θέση που επέχει το αίσθημα εγκατάλειψης από τον πατέρα, καθώς και η απουσία του πατέρα από την επιθυμία της μητέρας.

3. Η έννοια του ανακλιτισμού

Ο όρος της «ανακλιτικής κατάθλιψης», σφυρηλατήθηκε από τον Spitz R. και εμφανίστηκε πρωτίστως στο άρθρο του «ο ιδρυματισμός» (1945). Το βιβλίο του συγγραφέα *“The first year of life-A psychoanalytic study of normal and deviant development of object relations”* παρουσιάστηκε σε γαλλική μετάφραση το 1968. Στο βιβλίο, οι έννοιες της ανακλιτικής κατάθλιψης και του ιδρυματισμού περιλαμβάνονταν στο κεφάλαιο της παθολογίας των αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Ο Spitz αντιτάχθηκε τόσο στη θέση του Rank περί του τραυματισμού της γέννησης, όσο και σε αυτήν της Klein περί της καταθλιπτικής θέσης για να προάγει τη μελέτη της ανακλιτικής κατάθλιψης, του θηλασμού και του σχηματισμού του Εγώ. Στην πραγματικότητα η έννοια του *ανακλιτισμού* έχει τις ρίζες της στη φροϋδική θεωρία περί *ερείσεως* (*etayage*).

Θεωρία της ερείσεως (Freud 1914). Κατά την εξελικτική περίοδο των μερικών ενορμήσεων και των μερικών αντικειμένων, το αντικείμενο υπάρχει μόνο για την ικανοποίηση των αναγκών του υποκειμένου. Τω όντι, αρχικά η λιβιδώς επενδύει το Εγώ (λιβιδώς του Εγώ). Το βρέφος έχει μια υπαρξιακή ανάγκη η οποία απευθύνεται σε ένα πραγματικό αντικείμενο, το γάλα. Η ανάγκη αυτή εκφράζεται μέσα από την πείνα: είναι μια βασική, ενστικτώδης ανάγκη, η ανάγκη του να πιει γάλα. Βρισκόμαστε στη φάση του πρωτογενούς ναρκισσισμού όπου το Εγώ καθίσταται το πρώτο αντικείμενο λιβιδινικής επένδυσης (έννοια του *ναρκισσιστικού αντικειμένου*).

Ο Freud διακρίνει μεταξύ των ενορμήσεων/ενστίκτων αυτοσυντήρησης (ανάγκες) και των σεξουαλικών ενορμήσεων (αληθινές ενορμήσεις), άλλως ειπείν διαχωρίζει την ανάγκη από τη σεξουαλική ευχαρίστηση. Οι σεξουαλικές ενορμήσεις *ερείδονται* επί των ενορμήσεων αυτοσυντήρησης. Ο θηλασμός αφορά σε μια βασική ενστικτώδη ανάγκη. Η διαδικασία του θηλασμού είναι ευχάριστη (ευχαρίστηση της θερμότητας του σώματος, της υγρής υφής του γάλακτος, της γεύσης του). Η ανάμνηση παραμένει στα χείλη και έτσι δημιουργούνται ερωτικά σημεία, ερωτογενή, που προκαλούν ερωτική ικανοποίηση. Στη συνέχεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, αυτή η ανάμνηση και η ικανοποίηση που ανακαλεί αυτονομείται, αποσυνδέεται από την ενστικτώδη όρεξη, από την ανάγκη του θηλασμού. Έτσι το βρέφος πιπιλάει μολονότι δεν πεινάει: επιθυμεί τη (σεξουαλική) ευχαρίστηση που του προσφέρει ο μαστός ενώ δεν έχει ανάγκη να πιει γάλα. Αργότερα μπορεί να έχει στοματικές σεξουαλικές φαντασιώσεις (πχ «θα σε φάω») οπότε οργανώνει μια στοματική αντικειμενοτρόπο σχέση. Άλλως ειπείν, προόδους της εξέλιξης, η σεξουαλικότητα διαφοροποιείται και αυτονομείται από το ένστικτο. Η σεξουαλική ευχαρίστηση συνδέεται με αυτήν που προκύπτει από το πιπίλισμα του μαστού: το βρέφος αναζητά με κάθε τρόπο την επανάληψη αυτής της ευχαρίστησης την οποία θυμάται. Μπορεί να πιπιλάει οτιδήποτε ή ακόμα και να φαντάζεται την ύπαρξη μαστού.

Εν κατακλείδι, η σεξουαλική δραστηριότητα στηρίζεται καταρχήν σε μια από τις λειτουργίες αυτοσυντήρησης αλλά πολύ αργότερα η σεξουαλική ευχαρίστηση διαχωρίζεται απ' αυτήν. Όταν βλέπουμε ένα παιδί που έχει χορτάσει, αφήνει τον μαστό γέρνει προς τα πίσω και αποκοιμείται με κόκκινα μάγουλα και ευτυχισμένο χαμόγελο. Αυτή η εικόνα είναι το πρότυπο της σεξουαλικής ευχαρίστησης στη μετέπειτα ζωή.

Ετυμολογικά, οι όροι *ανακλιτισμός* και *ανακλιτικός* προέρχονται από το ελληνικό ρήμα «ανακλίνω», που σημαίνει στηρίζομαι. Η ιδέα που περιλαμβάνεται στον όρο του ανακλιτισμού, είναι αυτή ενός αντικειμένου επί του οποίου στηρίζεται το υποκείμενο για να δομηθεί και να διαφοροποιηθεί, με τον ίδιο τρόπο που ο Freud υποστήριζε ότι η αντικειμενοτρόπος ζωή στηριζόταν στην ικανοποίηση των ενστίκτων αυτοσυντήρησης. Ο Freud διέκρινε δύο τύπους επιλογής του αντικειμένου: έναν ανακλιτικό και έναν ναρκισσιστικό. Η πρώτη παραπέμπει στα αρχαϊκά παιδικά

πρότυπα, ενώ η δεύτερη στην θεματική του ναρκισσισμού όπου το υποκείμενο γυρεύει το ίδιο το Εγώ του, και το βρίσκει στο πρόσωπο του άλλου.

Το ανακλητικό αντικείμενο αντιστοιχεί στο αντικείμενο επί του οποίου μπορεί να στηριχτεί το παιδί ούτως ώστε να δομήσει και να ανακαλύψει το Εγώ του, κατ'αναλογίαν με τη διαδικασία που του επιτρέπει να ανακαλύψει το αντικείμενο στη διάρκεια των τριών σταδίων της ψυχοσεξουαλικής του εξέλιξης, κατά Spitz: του σταδίου της έλλειψης του αντικειμένου, του προαντικειμενοτρόπου και του αντικειμενοτρόπου αυτού καθαυτού. Ο ανακλιτισμός εγκαθίσταται επί μιας διαδικασίας *ερείσεως*. Τω όντι, είναι μέσω της ικανοποίησης των αναγκών της αυτοσυντήρησης που το βρέφος ανακαλύπτει το αντικείμενο και αργότερα τη σχέση μαζί του, αυτήν ακριβώς την αντικειμενοτρόπο συναλλαγή η οποία έχει να κάνει με την επιθυμία του υποκειμένου και όχι με την ανάγκη του.

Ο Spitz σχετίζει τις *βρεφικές καταθλίψεις*, με την συναισθηματική ανεπάρκεια. Η ανακλιτική κατάθλιψη (ανατάξιμη) είναι το αποτέλεσμα της μερικής συναισθηματικής έλλειψης, ενώ η πλήρης συναισθηματική ανεπάρκεια οδηγεί στον ιδρυματισμό, συνήθως μη ανατάξιμο. Στην πρώτη περίπτωση τα πράγματα αποκαθίστανται αν το βρέφος ξαναβρεί το αντικείμενο της φροντίδας του. Η χρονική περίοδος εγκατάστασης της ανακλιτικής κατάθλιψης και του ιδρυματισμού εκτείνεται κατά τη διάρκεια του τρίτου εξαμήνου της ζωής, ανάμεσα (μεταξύ του μη αντικειμενοτρόπου και του αντικειμενοτρόπου σταδίου της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης).

4. Ο παιδικός αυτοτραυματισμός

Οι μελαγχολικοί ασθενείς και οι σχιζοφρενείς συχνά αυτοτραυματίζονται ή αυτοακρωτηριάζονται πρωτίστως στα γεννητικά όργανα αλλά επίσης στα χέρια και μάτια, σε πολλές περιπτώσεις εν μέσω παραληρητικών μυσταγωγιών. Κατά τον Menninger (1935), πρόκειται για αυτοτιμωρητικές πράξεις που παραπέμπουν συμβολικά στον ευνουχισμό. Οι ακρωτηριασμοί, εμφανίζονται επίσης στην ψυχοπαθολογία του μαζοχισμού, στις διαστροφές, και στη διάρκεια εναγώνιων καταστάσεων οξέων ή χρόνιων. Κάποιοι έφηβοι κάνουν με επαναλαμβανόμενο τρόπο *σκαριφισμό* του δέρματος (carving).

Μολονότι στις τραυματικές επαναληπτικές τροχιές δεν υπάρχει αυτοερωτική ευχαρίστηση, εντούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις οριακών το σεξουαλικό ένστικτο έχει υποστεί μια σαδομαζοχιστική διαστροφή με αποτέλεσμα αυτοί να έχουν ένα τεράστιο ενδιαφέρον για πάσης φύσεως επικίνδυνα βιώματα, να υφίστανται έλξη για εξωπραγματικά και φρικιαστικά συμβάντα. Υπό αυτές τις συνθήκες το τραυματικό μπορεί να γίνεται αντιληπτό ως ένας σαδομαζοχιστικός «πειρασμός» και σαδομαζοχιστική διέγερση (Δημόπουλος 2013). Τω όντι, συχνά οι οριακοί δηλώνουν μια βαθειά προσκόλληση στις οδυνηρές εμπειρίες τόσο επειδή διαμέσου αυτών εγκαθίσταται ένα πρότυπο μαζοχιστικής σχέσης (η οδύνη συναντά την απόλαυση), όσο και για να ζήσει το άτομο την εμπειρία που έχει υποστεί, καθιστώντας την εκ νέου παρούσα. Μπορεί να ζουν στα όρια των φυσικών τους

δυνάμεων, κυνηγώντας στόχους που δε σέβονται ούτε τις δυνατότητες του σώματος ούτε τα όρια της νοητικής ζωής. Θριαμβεύουν δε, αν καταφέρουν να κάνουν κακό στον εαυτόν τους ή να ξεσηκώσουν την απελπισία μέσα τους (και στον αναλυτή). Πρόκειται για μια σχέση συντριβής του άλλου και του Εγώ που μπορεί να φτάνει ενίοτε σε αυτοκτονικές χειρονομίες: το ζητούμενο των αυτοακρωτηριαζόμενων ψυχωσικών είναι μάλλον να βιώσουν τα σωματικά τους όρια παρά να τα απολαύσουν μέσω του πόνου (η Ποταμιάνου το 1999, αναφέρεται σε άμυνες μανιακού τύπου και θανατηφόρα μεγαλομανία). Η κινητικότητα, στην περίπτωση των κινητικών αυτοματισμών (επαναλήψεις), αποτελεί μια μορφή συνέχειας του εαυτού που απειλείται να χαθεί.

Είναι δύσκολο να προσεγγίσουμε το νόημα τέτοιων συμπεριφορών στο μέτρο κατά το οποίο, ελλείπει οργανωμένης εσωτερικής ζωής και αναπαραστάσεων, εκπίπτει ο συνειρμικός λόγος σε αυτούς τους ασθενείς. Για να τις κατανοήσουμε, επικαλούμαστε αρχικά μια εκφορτιστική λειτουργία στιγμιαίου αδειάσματος του ψυχικού πόνου και βραχυκυκλώματος της σκέψης. Επιπροσθέτως είναι συμπεριφορές ενδεικτικές της ψυχικής διάστασης που επέχει το σώμα κατά την εφηβεία.

Στα παιδιά τέτοιες συμπεριφορές παρατηρούνται στο πλαίσιο σοβαρών ψυχικών διαταραχών, στα αυτιστικά σύνδρομα και πρωτίστως στον συνδυασμό καθυστέρησης/ολογοφρένειας και ψύχωσης. Οι σοβαρότερες τέτοιες συμπεριφορές παρατηρούνται στα παιδιά με αφωνία.

Κατά την βρεφική ηλικία, μεταξύ 12 και 18 μηνών, παρατηρούνται στα βρέφη φυσιολογικές αυτοτραυματικές συμπεριφορές, εν είδει κινητικών εκφορτίσεων, κατά τη διάρκεια των κιναισθητικών εξερευνησέων τους. Αυτή η πρώιμη αυτοτραυματική συμπεριφορά εκπίπτει προοδευτικά καθώς προάγεται η επεξεργασία του σωματικού σχήματος και η κατάκτηση της διαφοράς Εγώ-Μη Εγώ. Το παιδί αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη σχέση αιτίου και αιτιατού, τη σχέση μιας δικής του ενέργειας και του πόνου. Συγχρόνως μπορεί να κάνουν την εμφάνισή τους ετεροεπιθετικές συμπεριφορές. Υποστηρίχθηκε επίσης ότι στις παιδικές ψυχώσεις ο αυτοτραυματισμός σχετίζεται με την αδυναμία του παιδιού να ρυθμίσει την αντικειμενοτρόπο απόσταση, στο μέτρο κατά το οποίο αυτό τελεί υπό το κράτος μιας αποτυχίας των αμυντικών του μηχανισμών με συνέπεια την μαζική του παλινδρόμηση προς αρχαϊκά-αδιαφοροποίητα στάδια, πριν την κατάκτηση της διαφοράς Εγώ –Μη Εγώ.

Η Dumensil (1984), διακρίνει διάφορους τύπους αυτοτραυματικών συμπεριφορών, ανάλογα με το είδος του αυτισμού και της παιδικής ψύχωσης. Συνδυαστικά με τις μελέτες της Tustin και της Mahler, διακρίνει:

- καταναγκαστικά επαναλαμβανόμενους αυτοτραυματισμούς με ιαματικό σκοπό οι οποίοι στοχεύουν περισσότερο στην προστασία του αυτιστικού παρά στην καταστροφή του και οι οποίοι συνήθως δεν τραυματίζουν το υποκείμενο.
- αυτοτραυματισμούς λιγότερο επαναλαμβανόμενους μηχανικά αλλά βιαιότερους, που είναι αυτοκαταστροφικές χειρονομίες ωστόσο στερούμενες συγκεκριμένου σκοπού.

Κατά την συγγραφέα, η εμφάνιση τέτοιων συμπεριφορών στην παιδική ηλικία γίνεται κατανοητή ως η έκφραση-μέσω πράξεων μιας- προβληματικής συγκίνησης, προφανώς καταθλιπτικής φύσεως. Στην παλινδρομημένη αυτιστική θέση, ο αυτοτραυματισμός αντιστοιχεί σε μια εκφόρτιση της εχθρότητας και της αγωνίας σχετιζομένων με μια εσωτερική ή εξωτερική εναγώνια κατάσταση, και η οποία μπορεί να στρέφεται αδιαφοροποίητα εναντίον εαυτού ή αλλήλων εξαιτίας της έλλειψης ενός καθορισμένου σωματικού ορίου.

Στις συμβιωτικές ψυχώσεις όπου προεξάρχουν ο αμυντικός μηχανισμός της σχάσης (διχοτόμηση) ο αυτοτραυματισμός εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα της εχθρότητας του υποκειμένου η οποία καθίσταται η γενεσιουργός αιτία μαζικών εκφορτίσεων μίσους. Πρόκειται για βίαιους αυτοτραυματισμούς που αφορούν ειδικότερα ορισμένα μέρη του σώματος και κάνουν ώστε να υπεισέρχονται διαδικασίες ενδοβολών και προβολών οι οποίες ενεργοποιούν το κακό αντικείμενο εντός του εαυτού ενώ παράλληλα συντηρούν το αίσθημα ότι το *έξω* (εξωτοχικό/εξωτερικό) είναι απόλυτα καλό.

Στις πλήρως ελλειμματικές και βαριές περιπτώσεις ο αυτοτραυματικός προκύπτει ως αποτέλεσμα ενός αδεϊσματος οργής που πυροδοτείται από μια στέρηση. Είναι μια κίνηση τυφλή, η οποία δεν στοχεύει στο αντικείμενο.

Έχουν παρατηρηθεί στον αυτισμό ορισμένες συμπεριφορές αυτοιαματικού χαρακτήρα οι οποίες φαίνεται να στοχεύουν στο να συντηρούν το παιδί μέσα σε μια σταθερή δεξαμενή ερεθισμάτων που συμμετέχουν στη δημιουργία ενός *ψυχικού δέρματος* με σκοπό την προστασία του από τις τραυματικές ασυνέχειες της περιρρέουσας ατμόσφαιρας (περιβάλλον). Επομένως οι δραστηριότητες της αυτοδιέγερσης και των αυτοερεθισμών έχουν σαν αποτέλεσμα τη σωματική απαρτίωση του αυτιστικού υποκειμένου. Σε άλλες περιπτώσεις το αυτιστικό παιδί αναζητά μια επαφή λιγότερο ή περισσότερο βίαια με σκληρά αντικείμενα, τα *αυτιστικά αντικείμενα*, κατά F.Tustin. Αυτή η αίσθηση της τραχύτητας είναι σα να περιφρουρεί ένα σωματικό όριο καθώς και την αποφυγή του αποχωρισμού από την θηλή.

Γενικότερα, στην ψυχαναλυτική κλινική διακρίνουμε ανάμεσα στην επαναλαμβανόμενη αναζήτηση εμπειριών αυτοερωτικού χαρακτήρα οι οποίες αποσκοπούν στο αίσθημα του υπάρχουν και σε αμιγώς αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Οι αυτοτραυματικές συμπεριφορές επισυμβαίνουν επίσης όταν ξεκινούν οι επενδύσεις επί του μερικού αντικειμένου οδηγώντας σε απόπειρες ενός παντοδύναμου ελέγχου επί του αντικειμένου η απομάκρυνση του οποίου προξενεί βίαιες εκδηλώσεις εναντίον εαυτού ή αλλήλων. Οι αυτοτραυματισμοί του αυτιστικού παιδιού εγείρουν το πρόβλημα του πόνου και του βαθμού της αντίληψής του εκ μέρους του παιδιού. Κάποιες νευροβιολογικές υποθέσεις υποστηρίζουν την έγερση, σε αυτά τα παιδιά, ενός κατωφλιού αντίληψης ενώ κάποιες άλλες βλέπουν σε αυτήν την προφανή αναισθησία/αναισθαντικότητα του αυτιστικού υποκειμένου, μια

αναπόφευκτη διαπλοκή της ευχαρίστησης με τον πόνο, η οποία δίνει στον παρατηρητή την εντύπωση μιας απελπισμένης ηδονής. Επιπροσθέτως, μερικές μορφές αυτοανουρίσματος, ειδικότερα το χτύπημα του κεφαλιού (*head-banging*) μπορεί να οδηγήσουν σε βλάβες λιγότερο ή περισσότερο σοβαρές. Ας σημειωθεί ότι όλα αυτά τα συμπτώματα είναι ιδιαιτέρως συχνά σε συνθήκες αποχωρισμών. Μια υπόθεση είναι ότι το *λίκνισμα* επέχει για το παιδί θέση μητρικού κρατήματος (*holding*) και ότι ο αυτοτραυματισμός φέρνει το σώμα στη θέση του ελλείποντος αντικειμένου. Σημειώτεον ότι οι αυτοτραυματικές συμπεριφορές παραπέμπουν σε βαθιά συναισθήματα ανικανότητας, ανεπάρκειας, τύψεων και κατάθλιψης στους γονείς και τους θεραπευτές που φροντίζουν αυτά τα παιδιά.

5. Ιδρυματισμός.

Ο όρος εισήχθη από τον Spitz R., το 1945, για να περιγράψει τις ειδικές διαταραχές των βρεφών τα οποία είχαν υποβληθεί σε μια παρατεταμένη ιδρυματική ζωή, και ήταν στερημένα από υποκατάστατες μητρικές φροντίδες. Η έννοια αυτή στη συνέχεια διευρύνθηκε για να περιλάβει γενικότερα τις σοβαρές και διαχρονικές στερήσεις και ελλείψεις της μητρικής παρουσίας και στοργής. Γενικότερα ο ιδρυματισμός αφορά στις βαρύτερες συνέπειες της μητρικής έλλειψης. Η προεξάρχουσα μελέτη του Spitz, ενός ένθερμου υποστηρικτή της ψυχαναλυτικής γενετικής, αφορούσε σε εγκαταλειμμένα παιδιά, αποχωρισμένα από τη μαμά τους κατά τον 3^ο μήνα της ζωής τους, που έζησαν για τουλάχιστον τρεις μήνες σε ένα βρεφοκομείο φαινομενικά άψογα από παιδοκομικής πλευράς αλλά αποξενωμένο, απομονωμένο και ερημωμένο από κάθε ανθρώπινη σχέση απέναντι στα παιδιά. Η ανάλυση της παθολογίας τους η οποία εξακολουθεί να είναι και σήμερα επίκαιρη, έδειξε τα ακόλουθα:

- μια γενικευμένη υποβάθμιση της εξέλιξης.
- ένα σταμάτημα της ανάπτυξης της σταθεροποιητικής λειτουργίας του κορμού του σώματός τους.
- μια κάμψη των αναπτυξιακών ηλικιών.
- έκπτωση έως την πλήρη σιωπή της συναισθηματικής εκφραστικότητας.
- αποκλίσεις κινητικές και συμπεριφορικές.
- μια θανατηφόρα νοσηρότητα.

Οι περισσότερες από τις βλάβες αξιολογήθηκαν ως μη ανατάξιμες. Ο ιδρυματισμός κατηγοριοποιήθηκε από τον Spitz ως μια *πλήρης συναισθηματική έλλειψη* και διαφοροποιήθηκε από την ανακλιτική κατάθλιψη η οποία ταξινομήθηκε στις μερικές συναισθηματικές ελλείψεις. Η τελευταία είναι η συνέπεια της συναισθηματικής έλλειψης η οποία επισυμβαίνει μετά από τρεις ή έξι μήνες ικανοποιητικής μητρικής φροντίδας, είναι δε, όπως προαναφέρθηκε, ανατάξιμη στην περίπτωση κατά την οποία ξαναβρεθεί η μητέρα.

Οι μελέτες του Spitz αποτελούν την αφετηρία της ψυχιατρικής του βρέφους. Είναι ακριβώς στην μνήμη αυτού του ερευνητή όπου αφιερώθηκε το πρώτο παγκόσμιο ψυχιατρικό συνέδριο για το βρέφος το 1980. Τω όντι, η έννοια του ιδρυματισμού

αποτελεί το πρότυπο της έννοιας της συναισθηματικής έλλειψης στο ιδρυματικό περιβάλλον και κατέχει μια ιστορική θέση ως προς την έρευνα για την οργάνωση των ιδρυμάτων υποδοχής και παροχής φροντίδας βρεφών. Ωστόσο η έννοια του ιδρυματισμού προσήλκυσε διάφορες κριτικές που αφορούσαν στην ατυχή ονομάτιση του όρου, στις παιδιατρικές ανακρίβειες, την παραμέληση της σημασίας ου ρόλου του πατέρα κ.λ.π. Σε κάθε περίπτωση, για τουλάχιστον μισό αιώνα, η αξιολόγηση των σοβαρών συνεπειών του αποχωρισμού του μικρού παιδιού από τη μαμά του, παρέμεινε και εξακολουθεί να παραμένει ο προεξάρχων πόλος κλινικού ενδιαφέροντος στην παιδοψυχιατρική. Σήμερα ο ιδρυματισμός τον οποίον μελέτησε ο Spitz αντικαταστάθηκε από σύγχρονες μορφές, αυτές του ενδοοικογενειακού και κοινωνικού ιδρυματισμού, και γενικότερα από τη δυστυχία των παιδιών στον σύγχρονο πολιτισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Arfouilloux J.C.(2002). “Abandon, abandonisme”. « Dictionnaire de la Psychanalyse » , sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

Bursztein C. (2002). « Automutilation chez l’enfant ». ». Dictionnaire de la Psychanalyse » , sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

De Mijolla A. (2002). “Dictionnaire International de la psychanalyse”, sous la direction de De Mijola A.Calmann-Lévy, Paris.

Golse B. (2002). « Anaclitisme, Anaclitique ». Dictionnaire de la Psychanalyse » , sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

Kreisler L. (2002). « Hospitalisme ». ». Dictionnaire de la Psychanalyse » , sous la direction de De Mijola A., Calmann –Levy.

Ποταμιάνου Α. (1999). Διαδικασίες επανάληψης και προσφορές του Εγώ. Κέδρος, Αθήνα.

Roussillon R. (2001). Metapsychologie. Dictionnaire de la Psychanalyse. Calmann – Levy, Paris. Winnicott D., «Φόβος κατάρρευσης», εκδ. Άγρα, Αθήνα 2005.